

OMBUDSMAN – BUGÜNÜN DEĞİŞEN İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASI THE OMBUDSMAN- MEETING TODAY'S CHANGING NEEDS*

Kerstin André**

Çeviren: Ar. Gör. Nilay Arat***

Kısa Tarihsel Özet : Esnekliğin Önemi

Sekiz yıl önce Buenos Aires'deki Uluslararası Ombudsman Kurumu Toplantısı'nda, ombudsman kurumunu ifade eden dört kritik kıstas ortaya kondu: erişilebilirlik, güvenilirlik, esneklik ve sonuncu ve aynı derecede önemli olan bağımsızlık. Esneklik, bu çalışmadaki fikirlerin temeli ya da dayandığı esas olarak seçtiğim bir kavramdır. Burada bahsedilen kavramların aşağı yukarı birer iletişim araçları olduğu akılda tutulmalıdır. Buna göre, kendimize sormamız gereken: ombudsmanlar ve temel insan haklarının koruyucuları olarak esnek bir biçimde bugünün değişen ihtiyaçlarını nasıl karşılayabiliriz ve aynı zamanda, erişilebilirliğimizi, güvenilirliğimizi ve bağımsızlığımızı koruyarak hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılığı ve iyi kamu yönetimini nasıl muhafaza edebilir ve denetleyebiliriz?

Zaman değişir, bunu kesin olarak biliyoruz. Yönetimler değişir. İdarelerin hizmetleri ve bu hizmetlerin yerine getirilme biçimleri de değişebilir. Sosyo-politik ve ekonomik ortam değişebi-

* The International Ombudsman Yearbook, Vol.7 2003 (Print 2005), Martinus Nijhoff Publishers, p. 42-52. 7-10 Eylül 2004 tarihlerinde Québec Şehri'nde düzenlenen VIII. Uluslararası Ombudsman Enstitüsü Konferansı'nda sunulan tebliğdir.

** İsveç Parlamento Ombudsmanı.

*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

lır; hiçbir ülke 100 yıl önceki halinde olduğu gibi ve belki de 10 yıl önceki ile aynı değildir. Öyleyse, birçok derecede ve birçok durumda, ombudsmanın sürekli bir biçimde karşı karşıya geldiği yeni şartlar/durumlar vardır. Bu bağlamda belirli bir siyasal toplumda¹ ve yine belirli bir zaman diliminde kurulmuş olan ombudsman kurumunun, değişiklikleri karşılayamayan ve bunlara karşı yaşayamayan/ayakta duramayan mevcut sosyal sistem ve hukuk sistemi ile meşgul edilmemesini hatırlamak önemlidir. Fikrimce aynı soruyu sormak için her zaman bir sebep olacaktır – bugünün değişen ihtiyaçları nasıl karşılanmalı ve geleceği yakalamak için yeni etkilere nasıl cevap vermeli?

İsveç Parlamento Ombudsmanı olarak neredeyse 200 yıldır varolan bir kurumu temsil etmekteyim. Bu büro hala işlemekte ve genel olarak büronun çalışma koşulları gayet iyi durumda bulunmaktadır. Tabi ki methederek ne çıkmak istemem ancak bromuzunun muhtelif zamanlarda siyasal toplumumuz ortamına esnek uyumundaki başarısının kanıtlandığını itiraf etmem gerekir. Tahmin edebileceğiniz gibi, 19uncu yüzyılın başlarındaki ilk Parlamento Ombudsmanı'nın günlük işleri bugünkü işlerimizden farklıydı. Kamu idarelerinin hacmi ve idare edilecek kamu otoritelerinin sayısı son derece artış gösterdi ve tabi şikayetler de yle. Eski zamanlardaki bir çok vaka, esasen, Ombudsman'ın kendi girişimi ile başlatılıyordu. Çalışma yöntemini değiştiren, elbette, ileri teknolojinin giderek gelişmesidir. Günümüzde araştırmalar/tahkikatlar için ülke içindeki seyahatlerde o zamanki normal taşıt biçimi olarak kullanıldığı gibi atları kullanmıyoruz.

Aynı zamanda, yapılan işe olan yaklaşım da değişti. Başlanıta, orijinal Ombudsman'ın rolü kovuşturmanın gücünden etkilenmişti. O zamanlarda, 19uncu yüzyılın başlarında, denetim görevini yerine getirmenin, kovuşturma yapmak ya da yapmamak kararı ile neticelenen bir soruşturmadan başka bir yolla yapılması fikri mevcut değildi; bu alternatifler dışında başka bir şey yoktu. O zamanlarda böyle davranmak siyasal topluma uygun düşüyordu. Ancak, çok geçmeden, ombudsman, ihtar, tembih ve diğer kritik bildiri/beyanat/raporlara ihtiyaç olduğunu fark etti. İçin yeni ve ilave biçimlerde icra edilmesi, halefleri ve onu tevkil eden Parlamento tarafından kabul edildi ve geliştirildi.

¹ Adı geçen terim "public society" teriminin çevirisi olup, sivil toplum teriminin karşıtı olarak kullanılmıştır.

Böylece, giderek göreve ilişkin yaklaşım değişti. Orijinal Ombudsman'ın mirasçısı olarak Parlamento Ombudsmanı (1976'dan bu yana dört tane bulunmaktadır) ihmalkar çalışanlar hakkında kovuşturma/soruşturma yetkisine hala sahip olmasına rağmen, bugün bu görev, ombudsman olarak görevimizin bir parçası olmak yerine, denetim görevimizin yerine getirilmesinde nihai bir silah olarak algılanıyor. Bugünlerde, en önemli görevimiz kararlarımız vasıtasıyla, iyi idari ve yargısal davranışı geliştirmektir. Başka bir deyişle, görevimize olan yaklaşım artık öncelikle engelleyici değil yapıcı, eğitici ve önleyicidir. Ayrıca, insan haklarının kabulü, en başından beri Ombudsman'ın işinin önemli özelliği ise de, daha baskın/hakim bir yer kazanmıştır. Böylece, Ombudsman'ların özel görevi olarak, temel haklara ve vatandaşların özgürlüklerine kamu idaresi sürecinde tecavüz edilmemesinin sağlanması, kanunla öngörülmüştür.

Görmüş olduğumuz değişimlerin siyasal toplumun çok hızlı gelişiminin kendisiyle bağlantılı ve bunun sonucu olduğu aşıkardır. Yakından bakınca farkedebileceğiniz gibi bu gelişmeler Parlamento Ombudsmanlarının rolünü/işlevini/görevini bir dereceye kadar etkilemiş olmasına rağmen, daha da fazla, rolünü/işlevini/görevini yerine getirmek için olan çalışma yöntemlerini etkilemiştir. Bugün İsveç'teki Ombudsmanlara tevdi edilen görevlerin, genel olarak, parçasını oluşturduğu yeni bir anayasanın kabulü ile birlikte bürosunun kurulduğu 1809'dakilerle aynı oluşu şaşırtıcıdır. 1970'lerin ortasında, yönetimde yeni bir hukuksal araç yürürlüğe girdiğinde, Parlamento Ombudsmanlarını düzenleyen temel hükümlerde esaslı değişiklikler yapılması ihtiyacı doğmamıştır. Kurumumuz, halihazırdaki bu kurallar çerçevesinde, çağdaş siyasal toplumların taleplerine gitgide adapte olmayı becerebilmiştir.

Uluslararası Bakış Açısında Esneklik: Bazı Genel Gözlemler

Ombudsman kurumu, her kurum ya da kamu idaresi gibi, sadece uygun koşullar içinde işleyebilir. Bu, özellikle, uluslararası bakış açısından açıktır. Her ne kadar, yönetimden bağımsız, bir denetim kurumunun temel fikri aynı olsa da, ombudsmanların dünya çevresinde karşılaştıkları gerçeklerin farklı olduğu gerçeği açıktır. Her ülke için, baskın koşullar altında o ülkeye en uygun model ombudsman kurumunu bulmak, çaba gerektiren bir görev ve mücadeledir. Bu, tabii ki yine, en etkin çalışma yöntemlerini seçerken de aynıdır.

Anayasal farklılıklar ve ülkelerimizdeki farklı hukuk geleneklerinden ayrı olarak, doğal olarak eski, klasik ombudsman kurumu diye adlandırılan ombudsmanlar, genç demokrasilerde yeni kurulan kurumlarla karşılaştırdıklarında farklı tarzda çalışmaktadırlar. Eski demokrasilerde, genellikle, ombudsmanın çalışmasının esaslı temeli büyük olasılıkla, zamanla, istikrarlı bir şekilde büyüdü. Örneğin İsveç'te, kamu yönetimimizde karşılaşmak durumunda olduğumuz sorunları unutmamamız gerekmele birlikte, hukukun üstünlüğü ilkesi ortaçağdan beri doğal karşılanmaktadır. 17nci yüzyıldan beri mahkemelerimiz ve oldukça modern türden idari makamlarımız ve yine aynı zamandan beri oldukça iyi kamu yönetimi geleneğimiz mevcuttur ve sonrasında da idari işlerde şeffaflık söz konusudur. İdare mahkemelerimiz bulunmaktadır ve bireylerin hak ve yükümlülüklerini ilgilendiren kamusal kararlar, bu mahkemelerde dava konusu yapılabilmektedir. Modern idari usul yasamız vardır. Toplumun neredeyse tüm sektörlerinde iyi işleyen denetim kurulları ve idarelerimiz mevcuttur. Ve, temel insan hakları için, soydan gelen, hislerimiz söz konusudur.

Ombudsmanın çalışması için neredeyse basit/doğal olan ön şartlar, hepsinde olmasa da, az ya da çok birçok ülkede bulunabilir. Ülkelerin birçok sorunla hala karşılaştığı bir sır değildir: yargı işlevinin bile tatminkar bir biçimde işlemediği ülkeler ve öncelikli problem olarak kamu idaresi içinde yolsuzluklar yaşanan ülkeler. Bu tip şartlar altındaki bir ombudsmanın klasik modeldekinden farklı bir yaklaşımı olacağını, yapılan görev aynı olmasına rağmen, farketmek kolaydır. Ve, kuşku yok ki, ombudsmanlara her iki ortamda da ihtiyaç vardır. Ombudsmanların kendisindeki/kendi içindeki fikrin, esneklik talebine cevap vermeye muktedir olduğunu ispatlamış olduğu açıktır, böylece bu fikir kuvvetli olduğunu ispatlamıştır ve zemin koşullarındaki tüm farklılıklara rağmen kökleri içine almada açık bir kabiliyete sahiptir.

Bugünün Değişen İhtiyaçlarını Karşılama?

Bugünün değişen ihtiyaçlarını karşılamak için, kesinlikle, bugünün değişen ihtiyaçlarının neler olduğunu öncelikle tanımlamamız gerekir. Bu soru cevaplanmak için gerçek bir mücadeledir. Bunu denemeyeceğim bile. Cevap, kesinlikle, her ülkenin ve her ombudsman bürosunun mevcut şartlarına bağlıdır. Şimdilik genel seviyede kendi ufkumdan gözlemlediğim, ombuds-

manlar olarak o ya da bu şekilde değerlendirmemiz gereken birtakım eğilimleri belirteceğim.

Öncelikle bir takım genel gözlemler yapacağım ve hatta uyarı bayrakları yükselteceğim. Değişimlere ve mücadelelere açık olmalıyız. Eğer yaşamak/tutunmak istiyorsak esneklik ve adaptasyon gereklidir. Ancak, bugünün değişen ihtiyaçlarını, bunlar her neyse, karşılamak için klasik ombudsman bakış açısıyla konuşursak, zamanın ombudsman mefhumunu kendi içinde değiştirmeye açık bir ihtiyaç yoktur. Bunu cevaplamak, rüzgardaki herhangi bir değişimdeki rüzgar gülü misali kesinlikle akılcı değildir. Burada yine İsveç örneğine/tecrübesine atıf yapacağım. Mücadele, denetim görevini en uygun yönden yapmayı gerçekleştirmek amacıyla zaman zaman ombudsman faaliyetlerini adapte etmektir. Her ombudsmanın çalışma biçimi, kesinlikle, çalışmanın icra edildiği şartlara bağlıdır. Tartışma her zaman canlı tutulmalıdır. Önemli olan, bizlerin, şartları adapte etme hevesiyle, kamu idaresinin denetleyenleri ve temel insan haklarının koruyucuları ombudsmanlar olarak rolümüzün/işlevimizin önemini unutmamasıdır.

Hukuka Saygılı (*Legalistic*) Siyasal Toplumdan Modern Sosyal Devlet'e

Kamusal toplumun değişimi, hangi kamusal toplumdaki bahsettiğimiz bir yana bırakılarak, hukuk sisteminde ve sonuç olarak da ombudsmanın faaliyette olduğu çevrede etkiler yaratabilir, ki hukuksal yapı onun çalışmasının temelidir. Ancak, günümüzde oldukça fazla kanun, sadece İsveç'te de değil, çok ayrıntılı değildir ama yol gösterici olarak nitelendirilmelidir, kanunun uygulanmasının doğru veya yanlış olduğunun söylenebilmesi zordur. Sonuç, idarelerin faaliyetlerinde hakkaniyetin ve uygunluğun değerlendirilmesinin kapsamının öncekinden daha yaygın olduğudur. Örneğin, Sosyal Refah Yasası'nın uygulanmasında "doğru ya da yanlış"ın belirlenmesinde "iyi kalite" veya "iyi gözetim" nedir? Böylece, yargılamayı düzenlemenin temeli genellikle takdiridir ve detaylı kurallara da dayanmamaktadır. Sonuç olarak, "hukukilik" kavramı bugünlerde geniş anlamda anlaşılmaktadır, aynı şekilde bunu kapsayan hakkaniyet kavramı, adillik ve iyi yönetim de öyle.

Hukuk sistemi içinde belirli kurallara dayanan denetim elbette ki yol gösterici biçimde adlandırılan yasalara dayanan denetimden daha katıdır. Bu suretle, kanunla/hukukla yönetilen (*state governed by law*) devletten modern sosyal devlete dönü-

şüm, en azından bir takım kamusal sektörlerde, sürekli bir biçimde ombudsmanlar için (ve mahkemeler için de) yeni ön şartlar yaratmıştır. Bugün, klasik ombudsman olarak adlandırılan için de, en önemli görev, iyi idare ve yargısal davranışın, sadece katı bir biçimde *sadece* kanunlar ve diğer yasal düzenlemelere ilişkin olarak değil *ayrıca* adil ve uygun addedilene ilişkin olarak da yaygınlaştırılmasıdır.

Ombudsmanın çalışmasına olan yaklaşımdaki bu değişim yeni değildir. Uzun süreden beri süregiden bir eğilimdir. Birçok yeni kurulmuş ombudsman kurumları, belki de çoğu, çalışmalarında bu gelişmeyi yaşamadılar, zira, gelişme çoktan tamamlandı diye düşünüyorum. Yeni koşullara yeterli derecede adaptasyonun güzel bir örneği olmasından ötürü bu konuyu kısaca belirtmek istiyorum.

Kamu Hizmeti'nin Özelleşmesi

Kamu gücü hukuka uygun olarak kullanılmalıdır ve demokrasi elden ele kamu gücünün kontrolü ve denetimiyle gitmelidir: bu bilinen eski bir gerçektir. Eğer denetim yoksa bu kaçınılmaz olarak ihmali ve hatta daha da kötü olarak kamu gücünün ve kamu araçlarının kötüye kullanımını sonucunu doğurur. Buna ilaveten, gücün kullanımı hesap verilebilirlik ile birarada olmadıkça iyi kamu idaresi de varolamaz. Kamu gücünün denetimi hukuka uygunluğa ve etkinliğe sonuç vermelidir, ama aynı zamanda vatandaşların güvenini de sağlamalıdır. Eğer vatandaşların kamu makamlarına güveni yoksa toplum kamu makamlarının çalışmasındaki hukuka uygunluk ve etkinlikten kısmi bir şekilde yararlanabilir. Bu bağlamda en temel unsur açıklık ve şeffaflıktır.

Hukukun üstünlüğü ilkesi ve bireylerin yasal hakları, kamu idareleri/kamu kurum ve kuruluşları tarafından icra edilen kamu yönetiminin anayasa ve kamu hukukuyla bağlı olduğu karinesinden temellenir. Söz konusu kurallara bağlılık, bireylerin haklarının garanti altına alınması bakımından azami bir öneme sahiptir. Bu, diğerlerinin yanında, yetkililerin çalışmalarında kanun önünde eşitlik ilkesini, nesnel ve yansız olmayı gözetmeleri anlamına gelir. Bu kurallara bağlılık, hesap verilebilirlik ve ombudsmanlar yoluyla parlamento denetimi ile birleştirilmiştir.

Bugün, kamu hizmeti artan bir şekilde özel kuruluşlar tarafından icra edilmektedir. Bazen de, bir kısmı ya da tamamı dev-

let veya belediyelere ait olan özel şirketlerce ikisinin bir arada bulunduğu durumlar mevcuttur. Genellikle, parlamento ombudsmanlarının görevleri kamu yönetiminde hukuka uygunluk prensibi ile bağlantılıdır. Öyleyse önemli soru, kamu hizmetinin özelleştirilmesinin ombudsmanların rolünü/işlevini ve sonuç olarak özellikle kamu hizmeti ile kamu gücü arasındaki sınır çizgisinin her zaman ayırma müsait olmaması sebebiyle parlamento denetiminin çerçevesini nasıl değiştireceğidir.

İsveç'te Anayasa, kamu yönetiminin işlevlerinin özel şirket ya da diğer özel kuruluşlara devredilebileceğini öngörmektedir. Ancak, eğer bu görev kamu otoritesinin kullanımını teşkil ediyorsa bu durumda ancak kanun ile açıkça izin verildiği takdirde devir söz konusu olabilir. Burada "kamu yönetimi işlevleri" kavramının tanımında birçok sorun vardır. Bu görevin kamu otoritesini içerip içermediğini ya da bununla bağlantılı olup olmadığını ayırmak daha karmaşıktır. Burada ayrıntılara girerek zaman kaybetmeyeceğim ancak bu sınırın kolayca çizilemeyeceği sonucuna varacağım.

Bu gelişmeyi karşılamak için İsveç Ombudsmanlarının yetki alanı kanunen bir dereceye kadar genişletilmiştir. Kanun uyarınca, bir özel şirketin kamu otoritesi icra etme hakkı düzenlenmişse bu şirketin, bu özel durumda, Ombudsmanların denetimi altında olduğuna ilişkin hükümler vardır. Başka bir örnek, belediye şirketleri, resmi evrakı elde bulundururken, kamu idareleriyle aynı kurallara tabidirler, sonuç olarak Ombudsmanların denetimi altındadırlar. Ombudsmanın denetim görevi sadece kamu idareleri ile bunların çalışanlarını değil, kamu gücünü kullanan tüm kurumları kapsamaktadır.

Kamu hizmeti kamu gücüne bağlı bulunduğu sürece, büyük olasılıkla bu bölüme ilişkin olarak rolümüzü/işlevimizi koruyacağız. Nihayet, geleneksel kamu yönetiminin özelleşmesinin sonucu olarak Ombudsmanın alanının sınırı gitgide daralacak ve giderek kamu yönetimi parlamento denetiminden çekilmiş olacaktır. Kamusal sektörün özelleşme eğiliminin iyi olup olmadığı tartışması sorunu Ombudsman'ın işi değildir, bu siyasi bir konudur. Ancak demokrasi kavramıyla ilişkili belli temel ilkelere bağlılığın koruyucuları olan rolümüzde/işlevimizde sonuçlara vakıf olmalı ve kamu yönetiminin demokrasinin kendisiyle oldukça alakalı ve önemli olan özelliklerini kaybetmemesi için bekçi gibi hareket etmeliyiz. Bu özelliklerin kaybı nasıl telafi edi-

lebilir ve bireylerin yasal haklarının korunması ile ilgili olarak kamu hizmetinin özelleşmesinin etkileri nelerdir?

Bu bağlamda, en azından bazı kamusal sektörlerde, ombudsmanın denetim görevinde, bu görevin bir kısmının bugünlerde alışılmış denetim kurulları ve kurumlarınca icra edilen denetime yönlendirildiği anlamında, değişimlerle karşılaştığımız bahsetmeye değerdir. Örneğin, sosyal refah/sosyal güvenlik sektöründe (*social welfare sector*), sağlık sektöründe ve eğitim sektöründe büyük çaptaki ombudsmanın denetimi direk değil dolaylıdır. Özel okul, hastane ve bakım evlerinin denetimi Parlamento Ombudsmanı'nın sorumluluk alanında değildir. Bu sektörlerde parlamento denetimi sadece dolaylı bir biçimde kendi sektörlerinde özel sùjelerin denetimine ilişkin yetkilerini icra eden alışılmış kamu idareleriyle sağlanabilmektedir.

Sorumluluk Alanında Yer Değiştirme

Parlamento Ombudsmanlarının denetleyen olarak rolüne/işlevine, alışılmış sistem içindeki denetimden ayrı bir şekilde bakılamaz. Ombudsmanın icra ettiği sıradışı denetim ile denetim yetkisiyle donatılmış alışılmış makamların denetim yetkisi arasında bir çeşit etkileşim olmalıdır. Sınır çizgisi, alışılmış bazı idarelerin, daha önceden de belirttiğim gibi, Parlamento Ombudsmanı'nın denetlemediği özel sùjeleri de, dolaylı denetim dışında denetlemesine bağlı olarak değişebilir.

Kamu Gücü ve Medeni Hukuk: Bir Karışım?

Devlet bazen ikili rol oynar: anayasa ve kamu hukukuna göre geleneksel rol ve aynı zamanda faaliyetlerinin temeli medeni hukuk olan özel sùje/kişi rolü. Kamu alanından özel olana, idarenin denetiminin kanun ve diğer düzenlemeler gibi geleneksel olandan özel hukuk anlaşmalarına/sözleşmelerine doğru değişimi anlamında bir yer değiştirme eğilimi vardır. Bu, devletin bir tarafta özel hukuk tarafı olan rolü ile diğer tarafta kanunların ve düzenlemelerin yapıcısı ve hukukun üstünlüğüne uygun bir şekilde kamu otoritesi icra eden geleneksel rolü arasındaki anayasal farklılıklara ilişkin konularda fikirlere/yansımalara sonuç verebilir.

Düzenlemeler yerine özel hukuk anlaşmaları/sözleşmeleri kullanma yönündeki eğilim birçok yönde iyi bir gelişme olabilir, ancak bireylerle devlet arasındaki ilişkinin gitgide değiştiğinin farkında olmalıyız. Artık bireyler sadece sùje değil, sözleşmelerin tarafıdırlar. Devlet eş zamanlı olarak hem hakim makam hem de

anlaşma/sözleşme tarafıdır. Bu, uygulamada veya daha ziyade kamu yönetiminin, gücün kötüye kullanımının önlenmesi ve bireylerin yasal haklarına saygının sağlanması için oluşturulan hükümlerinin uygulanmasının yokluğunda ne anlama gelir? Elbetteki mahkemeler hukuka uygunluk denetimi icra ederler, ama bu denetim en başta anlaşmanın/sözleşmenin maddi içeriğine odaklanmaktadır, gücün kullanımının denetiminde değil. Ombudsmanlar olarak bu eğilimden haberdar olmalı ve bu eğilimin, özel suje rolündeki değil de geleneksel rolündeki idareye odaklanan denetim işlevimizin alanını etkileyebileceğinin farkında olmalıyız. Fikrimce, bu gelişmenin, demokratik denetim, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve yaptırım imkanlarını etkileyeceğini izlemek için iyi bir sebep vardır.

Bilgilendirme Yoluyla Karar Alma

Yakın gelecekte temayül olması olası bir konuya da değinmek isterim. İsveç'te bazen, kamu kurulları ve idarelerinin bireylerin haklarını ilgilendiren resmi kararlarla değil gayriresmi bildirimlerle/açıklamalarla “yönetmesi/düzenlemesi/idare etmesi”ne (*to govern*) ilişkin ufak eğilimler farkettilik. Gerçekte bu bildirimler/açıklamalar da bireyler için resmi kararlar kadar bağlayıcıdır. Sorun, bu tarz “kararlar”ın idare mahkemelerinde itiraz/temyize konu olamayacakları ve bunların, bireylerin yasal haklarını garanti altına almak için oluşturulmuş *Anayasa* ve *İdare Yasası* içindeki hükümlere dayanmamasıdır.

İsveç Yüksek İdare Mahkemesi bu soruna ilişkin bir kararı çok yakın bir geçmişte vermiştir. Bu karar, kısaca, ulusal bir kurul, Ulusal Gıda İdaresi, tarafından dağıtılan bir bilgi notu içindeki açıklamaların basitçe ve sadece bilgi olarak mı yoksa belirli zeytinyağlarının satışını yasaklamaya ilişkin bir idari bir karar olarak mı anlaşılması gerektiğiyle ilgilidir. Uzun tartışmalardan sonra Mahkeme, açıklamaların içeriğinin idari karar nevinden anlaşılması gerektiğine kanaat getirdi. Bir sonraki soru bu kararın itiraz/temyize konu olup olamayacağı idi. Mahkeme, kurul açıklamalarının ilgili şirket bakımından resmi olarak bağlayıcı addedilemeyecek olmasına rağmen bu açıklamaların şirket tarafından, şirketin ürünlerini pazardan çekmesini sağlamak amacıyla, bağlayıcı olmak dışında herhangi bir şekilde anlaşılacağı sonucuna vardı. Sonuç olarak, Mahkeme, açıklamaların maddi içeriğine ilişkin olarak değil ama sadece kurulun yetkisini aşmış sorusuna ilişkin olarak, itiraz/temyize izin verdi. Mahkeme, kurulun, bilgi/danışma görevi ile denetim göre-

vini açıkça ayıramadığını ve bilgi/danışma görevinde olması gereken sınırların ötesine geçerek, yetkisini aştığına hükmetti. Böylece, Ulusal Gıda İdaresi'nin kararı iptal edildi.

Modern Teknoloji: Sadece Avantajlar Değil?

Bilgi Teknolojisinin gelişimi günlük hayatımızda muazzam etkiler yaratmıştır ve gelecekte de yaratacaktır. Bunun bize verdiği tüm olasılıklara cevap vermek kesinlikle büyük bir mücadeledir. Ancak, kamu yönetiminde teknolojinin hızlı gelişiminin, ileri teknoloji ile iyi kamu yönetimi ilkesi arasındaki ilişkiyle alakalı yeni sorunlara yol açtığı gerçeğiyle yüzleşmeliyiz. Burada teknolojiye en yüksek öncelik verildiğine ilişkin eğilimler ve bunu yaparken de idari usule ilişkin yasal kuralların uygulanmasının ihmale uğradığı görülmektedir. Bu kurallar, vatandaşların yasal çıkarlarını sağladıklarından, büyük öneme sahiptirler. Sizlere somut ve basit bir örnek vermeme izin verin. Bazen, idareler tarafından verilen kararlar anlaşılır olmazlar, ilgili olayda bile bu şekildedir, zira kaleme alan kişi daha önceden hazırlanmış bir model kullanmış ve böylece orada bulunması gereken bir takım bireysel farklılıkları unutmuş olabilir. Sonuç olarak, karar kesinlikle belirsiz olabilir. Ombudsman olarak eğer böyle gariplik/ilginç/alışılmadık bir karara ilişkin şikayet alırsanız ve açıklama için idareye sorarsanız cevap: kararı kaleme alan kişinin olaya ilişkin en yakın başka bir olayı model almak için düğmeye bastığı olabilir.

Etkinlik çoğunlukla iyidir ancak bireylerin haklarıyla çelişkili olmasına kesinlikle izin verilmemelidir. Aslında, etkinlik bu hakların bir unsurudur. Öyleyse, o ya da bu şekilde, kamu yönetiminde yüksek kaliteyi muhafaza etmeyi amaçlayan geleneksel değerleri, sırf çabukluk, sonuçtaki tedbirler ve buna benzerler yararına bir yana koyma eğilimiyle ilgilenmeliyiz. Bilgisayar ve veri dili, vatandaşın bakış açısıyla, demokrasiyi sağlamlaştırmakta mıdır yoksa zayıflatmakta mıdır?

İyi kamu yönetiminin kendisi bile soruya konu olmamıştır, kamu yönetiminde- bunu kendi günlük işlerimde de görüyorum- bu eğilimler mevcuttur. Kamu gücü icra edilirken ihmal edilmemesi için, ilkenin önemini vurgulamak her zamankinden daha acil gözükmemektedir.

Uluslararasılaşma ve Globalleşmenin Neticeleri

Uluslararasılaşma, birçok avantajı ama aynı zamanda yeni hukuk sistemlerine adaptasyonda mücadeleleri de sonuçlar.

Ombudsmanlar olarak muamele yaptığımız hukuksal çevre, en azından Avrupa'da, kapsamlı ve bizler bu gelişmeye teslim olmadan korumamızı/muhafazamızı tam tutmalıyız. Bizler aynı zamanda kamu makamlarını da gözlemeliyiz ki onlar da bağlı kalmaları gereken hukuksal çerçevenin genişlemesinden haberdar olsunlar. Bu yapıcı bir çalışma ve gerçek pozitif mücadeledir.

Maalesef ki, uluslararasılaşma ve globalleşme aynı zamanda sorunlarla da ilintilidir. Kamu yönetimindeki dolandırıcılık/gabin ve yolsuzluk sadece suç olmakla kalmamaktadırlar. Bu olgular demokrasinin kendisine de birer tehdittirler. Dünyada birçok ülkedeki bu kanserlerin diğerlerine yayılması riski vardır, şimdilik birçoğu büyük ölçüde bu hastalıktan kurtarılmıştır. Şeffaf usulleri olan açık idare bu sorunlara karşı en iyi koruma olduğunu ispat etmiştir. Birçok ülkede ombudsmanlar için mücadele, siyasal toplumu dolandırıcılık/gabin ve yolsuzluktan arındırmak yolundaki gelişmeleri gözlemlemektir. Bu hastalıklara ciddi bir şekilde katlanmak zorunda kalmayacak kadar şanslı olan ülkelerde ombudsmanlara olan değişen ihtiyaçlar, temiz bir sınırın korunmasının önemini benimsenmesi ve sirayetinin riskinin engellenmesi için kamu yönetiminde şeffaflık ilkesini vurgulamak olabilir.

Global seviyede, demokratik olmayan etkiler ve terörist faaliyetlere karşı mücadeleye ilişkin hukuki açıdan neler olduğunu da dikkatle izlemeliyiz. Bunu burada sadece bugünün ihtiyaçlarını karşılamak bakımından neyi dikkate almamız gerektiğinin bir örneği olarak belirteceğim.

Kamu yönetiminin rolündeki değişime ilişkin önceden bahsettiğimle bir bakıma ilgili olan birşeyden de kısaca bahsedeceğim. Ombudsman olarak bakış açımızdan bizler, uluslararasılaşma ve globalleşmenin, hukukun üstünlüğüne dayalı iyi yönetimle ilişkili/alakalı olan kamu hizmetinin ne olduğu ile, sık sık açıklık ve hesap verilebilirliği yoksayan, kar öncülüğünde çokuluslu güçlerce icra edilen hizmetler arasındaki sınırı giderek değiştirebileceğinin farkında olmalıyız. Devletler kontrolü kaybettiği durumda demokrasi ve insan haklarını vurgulamamanın pek az anlamı olacaktır. Bu, tabii ki de, siyasi bir konudur, ancak bizler, iyi işleyen idarelere sahip her demokrasinin ulaştığı temel ilkelerin kaybının önlenmesi için gözetim/bekçilik görevimizi yerine getirmek zorundayız.

Sonuç

Ombudsman kurumunun yaşamasını istiyorsak, ombudsmanlar ve aynı derecede önemli olan, onları tevkil edenler, parlamentolar değişimi karşılamaya ilişkin istek ve iktidarlarını/dirayetlerini göstermelidirler. Pratik açıdan ombudsmanlar, muhtelif zamanlarda, denetim görevini yerine getirebilmek için yeterli kaynaklara kavuşturulmalı ve ombudsman kurumu kesinlikle mevcut durumlara adapte edilmelidir. Ancak daha önceden de belirttiğim gibi, adaptasyon çok ileri gitmemelidir, sınırlar vardır. Bugünün koşullarını karşılamak konusunda, desteklemekle/sürdürmekle görevlendirildiğimiz temel değerleri her zaman gözönünde tutmalıyız. İnsan haklarının her yerde doğal karşılanmadığını unutmamalıyız. Bu hakların tanınması için çalışmak, bunlar demokrasi anlayışında temel taş olduklarından, bazı ülkelerde bir mücadele teşkil etmektedir. Diğer ülkelerde bu hakları elde tutmak ve muhafaza etmek için süregiden bir kavga/mücadele olmalıdır. İki halde de, sömürü, adaletsizlik ve hukukun çiğnenmesine karşı insan onuruna saygının geliştirilmesi, ombudsmanlar için bir görevdir.